

והי עונות הדור וחובי דרא פניאין! והי עונות הדור מרובין, והן על השעיר.

מתניתין:

אנשים חשובים מיקירי [מחשובי] ירושלים היו מלוין אותו את המשלח בצאתו מירושלים עד סוכה הראשונה שעשו לצורך המשלח בדרך מירושלים לעזאזל. והסוכה היתה רחוקה מירושלים אלפיים אמה, שזהו תחום שבת. והיו בה אנשים שבאו לשבות שם מערב יום הכיפורים, כדי שיוכלו להמשיך וללוות אותו מכאן ואילך [שהרי יקירי ירושלים לא יכלו להמשיך וללוותו יותר מאלפיים אמה].

ועשר סוכות עשו מירושלים ועד צוק עזאזל. מפני שהמרחק שבין ירושלים לצוק עזאזל היה תשעים ריס [שם של מידת מרחק]. ושבעה ומחצה ריס יש לכל מיל. נמצא שתשעים ריס הם 12 מיל, ומותר לאדם להתרחק ממקומו בשבת רק מיל אחד שהוא [אלפיים אמה] תחום שבת. הלכך, עשו 10

סוכות בדרך. והסוכה האחרונה עמדה במרחק 10 מילין מירושלים. [ויושבי כל סוכה וסוכה היו מלוים אותו מרחק מיל]. ונמצא שיושבי הסוכה האחרונה ליוו אותו עד מרחק 11 מיל מירושלים. ואת המיל האחרון היה הולך לבדו. והיושב בסוכה האחרונה היה עומד מרחוק ורואה את מעשיו. (155)

ועל כל סוכה וסוכה היו היושבים בהן אומרים לו לכהן הגדול [כשהגיע לשם]: הרי מזון והרי מים, ואם נחלשת מן הצום והדרך תוכל לאכול ולשתות. (156) ומלוין אותו מסוכה לסוכה.

חזין מאחרון שבהן [שבסוכות] שאינו מגיע עמו לצוק, אלא עומד מרחוק במרחק מיל מסוכתו, ורואה את מעשיו של המשלח.

ומה היה המשלח עושה על הצוק?

היה חולק לשון של זהורית [צמר צבוע באדום] לשני חלקים. (157) הציו קשור [קשר] בסלע. והציו קשור [קשר] בין שני

והשיח יצחק רמז לזה [בסוף ד"ה אלא]. וכן נראה בתוספות הרא"ש שם. ועיין שם עוד. [ועיין בשיח יצחק שם, פירושים נוספים].

156. בגמרא מבואר שלא הוצרכו מעולם לאכול ולשתות. וראה להלן בגמרא שם בהערות.

157. הקשו תוספות ישנים: הרי אין מצוה מן התורה בהבאת הלשון, ואיך הותר לטלטלה ביום הכיפורים?

ותירצו שני תירוצים: א. הביאו את הלשון מאתמול. ב. הביאוהו ביום הכיפורים על ראש

155. מדוע לא עשו סוכה גם בסוף 11 מיל. ולא יהיה יותר מתחום שבת עד הצוק?

כתב התוספות יום טוב, שאילו יעשו שם סוכה, לא היה זה בכלל "ארץ גזירה" שנאמרה בתורה, כיון שמותר ללכת לשם ביום הכיפורים, וכן כתב תפארת ישראל.

ועיין להלן סח, א תוספות ישנים ד"ה בא וישב שלא שלח אנשים עם המשלח. כדי שלא יראו אם הלשון הלבין. [שלא יצטערו אם לא ילבין כמבואר בגמרא להלן שלכן לא הפסיקו לקשור לשון על פתח האולם]. ולפי זה יתכן שגם לא עשו סוכה אחר 11 מיל מטעם זה.

קרניו. (158)

גמרא:

שנינו במשנה: עשר סוכות [היו] מירושלים ועד צוק.

תנו רבנן:

עשר סוכות ושנים עשר מילין היו מירושלים ועד הצוק, דברי רבי מאיר [וכפי ששנינו במשנתנו].

רבי יהודה אומר: תשע סוכות ועשרה מילין היו בין ירושלים והצוק.

רבי יוסי אומר: חמש סוכות ועשרה מילין היו. והיו יושבי הסוכות יכולים ללוותו את בולן [כל עשרת המילין] על ידי שעשו עירוב תחומין בערב יום הכיפורים. (160)

אמר רבי יוסי: סח לי אלעזר בני בלשון שחוק על דברי: אם הלכו את כל הדרך על

ודחפו לאחוריו, והוא היה מתגלגל ויורד, ולא היה השעיר מגיע לחצי החר עד שכבר נעשה מרוסק לאברים אברים.

ואחרי שדחף את השעיר, בא וישב לו תחת סוכה אחרונה שהיתה רחוקה 2 מילין מצוק עזאזל. והתירו לו לצאת יותר מאלפיים אמה, (159) מפני שהוא מעונה וחלש, ועוד, שהוא ירא לעמוד יחידי במדבר משתחשך.

נאמר [ויקרא טז כו]: "והמשלח את השעיר לעזאזל יכבס בגדיו". מכאן שבגדיו של המשלח נטמאו והוצרך לכבסם, [כלומר, לטבלם במקוה].

ומאמתי המשלח מטמא את הבגדים שעליו?

משיצא חוץ לחומת ירושלים.

רבי שמעון אומר: משעת דחייתו לצוק.

160. עירוב תחומין, היינו שמניח בערב שבת מזון שתי סעודות רחוק מן העיר בפחות מתחום שבת על מנת לקבוע את מקום שביתתו שם. והרי זה כאילו שבת שם. ואף על פי שחזר לביתו ולן שם, בכל זאת נחשב מקום שביתתו במקום העירוב. ורשאי ללכת משם אלפיים אמה לכל רוח. [ועיין שולחן ערוך אורח חיים תח, א בפרטי דין עירוב תחומין].

מירושלים עד סוכה ראשונה היה מיל. ובני ירושלים ליווהו לסוכה הראשונה בלי עירוב.

מהסוכה הראשונה לשניה היו 2 מילין. ובני הסוכה הראשונה הניחו עירוב בסוף מיל. ונמצא שעירובם קנה להם מיל כלפי סוכתם. ומיל כלפי הסוכה השניה. [שהרי העירוב קונה 2000 לכל רוח].

השעיר. ולא היה המשלח נושא אותה. [ואין בזה איסור מחמר, מפני שהולכה זו היא כלאחר יד, ואין איסור מחמר על מלאכה שכלאחר יד], וכן כתב תוספות הרא"ש.

[עיין שם עוד שדנו באיזה לשון מדובר כאן. והארכנו בזה לעיל מא, ב בהערות על המשנה שם].

והמקדש דוד תמה: איך מותר לקשור את הלשון בראש המשתלח? והרי זה קשר של קיימא שהוא מלאכה דאורייתא!

158. הגמרא תפרש את טעם הדבר.

159. היוצא חוץ לתחום. אם יצא בהיתר מותר לו ללכת אלפיים אמה רש"י. [והיוצא שלא כדין אסור לצאת ממקומו אלא ארבע אמות. עירובין מא ועוד].

כמאן אזלא, כדעת מי נאמרה הא דתניא: ומלוין אותו מסוכה לסוכה, חוין מאחרון שבהן שלא הגיע עמו לצוק, אלא עומד מרחוק ורואה את מעשיו. (162)

כמאן — **כרבי מאיר** הסובר שהיו 12 מיל ועשר סוכות. ולא היה האחרון מלוהו אלא עד סוף 11 מיל. אבל לדעת רבי יהודה [שהיו תשע סוכות ועשרה מילין]. ולדעת רבי יוסי [שהיו חמש סוכות ועשרה מילין] והלכו את כולן על ידי עירוב] האחרון מגיע עד הצוק.

שנינו במשנה: **על כל סוכה וסוכה** היו היושבים בהן **אומרים** לו הרי מזון והרי מים, ואם נחלשת מן הצום והדרך תוכל לאכול ולשתות.

תנא בברייתא: **מעולם לא הוצרך אדם** לשלח את השעיר **לכך** [לאכול ולשתות], ולא אמרו לו **כך אלא מפני שאינו דומה מי שיש לו פת בסלו ואינו אוכל, למי שאין לו פת בסלו** (163).

ידי עירוב, לא היו זקוקים לחמש סוכות. אלא **יכולני לעשות אפילו שתי סוכות** ויוכלו ללכת על ידן עשרה מילין.

והיינו, שירחיקו את הסוכה הראשונה ארבעה מילין מירושלים. ויקירי ירושלים ילכו שני מיל על ידי עירוב.

ואנשי הסוכה הראשונה יניחו עירוב אחד בסוף שיעור מיל לצד ירושלים, ויוכלו ללכת שני מיל עד למקום שליווהו יקירי ירושלים. ויניחו עירוב נוסף בסוף מיל לצד עזאזל. ויוכלו ללכת שני מילם לכיון עזאזל. נמצא שבסך הכל ליוו את המשלח ששה מילין.

ונותרו עוד שני מילין עד עזאזל. ויניחו באמצעם את הסוכה השניה, ויערבו אנשיה עירוב אחד לצד ירושלים ועירוב שני לצד עזאזל. ונמצא שיוכלו ללכת לקראתו שני מילין [עד המקום שליווהו בני הסוכה הראשונה]. וללוותו את כל ארבעת המילין שנותרו עד עזאזל. (161)

162. תוספות תמהו: מדוע הגמרא שואלת על הברייתא? הרי במשנתנו גם שנו כך. ועדיף לדון בדברי המשנה מאשר בדברי ברייתא! עיין שם.

163. תוספות הרא"ש מסתפק: האם היה המשלח צריך לאכול כדי להמשיך בהליכתו, האם אכילה זו דוחה את השבת? [מפני שלכתחילה מצוה באיש עתי המזומן לדבר מאתמול].

והיינו, שאפשר לפרש את אמירת יושבי הסוכה בשני אופנים: א. "הרי מזון ומים" — ואם קשה עליך הדרך, אכול ושתה.

ובין הסוכה השניה לשלישית, וכן בין שלישית לרביעית, ובין רביעית לחמישית, היו 2 מילין לכל אחת. והלכו אותם על ידי עירוב. אבל בין החמישית לצוק היה מיל אחד. ובני החמישית לא הוצרכו לעירוב. [ולדעת רבי יוסי בני הסוכה האחרונה ליווהו עד הצוק ממש]. רבנו אליקים.

161. ואין טענת בנו של רבי יוסי טענה גמורה. שלא עשו כך, מפני שלא יכלו לדייק באיזו שעה צריכים לצאת לקראת המשלח. ואילו היו עושים כהצעת בנו של רבי יוסי, היו צריכים להמתין לו זמן רב. תוספות הרא"ש. [עיין שיח יצחק על תוספות ישנים].

שנינו במשנה: מה היה המשלח עושה בראש הצוק? חולק לשון של זהורית לשני חלקים, חציו קשור בסלע, וחציו קשור בין שני קרניו.

ומקשינן: מדוע הוצרך לחלוק את לשון הזהורית? ונקטריה כוליה בסלע. יקשור את כולה בסלע ויראה אותה בשעה שהיא מלבינה!

ומתצינן: כיון דעשיית המצוה היתה בשעיר, שצריך לדחפו לאחוריו, חששו חז"ל שאם יקשור את הלשון בסלע דילמא קדים ומלבין ומיתבא דעתיה. שמא הלשון תקדים ותלבין לפני דחיפת השעיר, וישמח שהלבינו חטאיהם של ישראל, וישכח מלהתעסק בשעיר ולדחפו.

לפיכך תיקנו שיקשור חציה בין קרניו, לאחר שכבר קשר את חציה בסלע. ומאחר שהיה מסיים בלשון זו, ממילא היה מתבונן בה, ולא בלשון שעל הסלע, ולפיכך אפילו אם אירע שהלבינה לפני שדחף את השעיר, לא היה שוכח לדחפו, כיון שעניו נתונות בשעיר (164).

ומקשינן: ונקטריה כוליה נקשור את כל הלשון רק בין קרניו של השעיר! ומדוע חילק את השעיר וקשר את חציה בסלע?

ומתצינן: זמנין דגמיש ליה לרישיה ולא אדעתיה — לפעמים היה השעיר נופל לאחוריו וראשו כפוף ומוסתר מאחורי גופו, ולא היה יכול לראות את הלשון הלבנה. ולכן קשרו חציו בסלע. [וחציו השני קשרו בין קרניו כדלעיל].

תנו רבנן:

בראשונה היו קושרין לשון של זהורית על פתח האולם מבחוץ, אם הלבין היו כל העם שמחין, ואם לא הלבין היו עצבין ומתביישין.

התקינו שיהיו קושרין על פתח האולם מבפנים, ולא יראוהו כל העם, (165), ועדיין היו מציצין ורואין, אם הלבין היו שמחין, ואם לא הלבין היו עצבין. (166)

התקינו שיהיו קושרין אותו חציו בסלע

ב. "הרי מזון ומים" — ואם אחזק בולמוס ואתה בפיקוח נפש, אכול ושתה.

ונראה שגם תוספות ישנים הסתפקו בזה, אלא שיש שיבוש בגירסא שלפנינו בדבריהם. ועיין שיח יצחק על תוספות ישנים. [ועיין שם שיח יצחק על דברי רש"י].

והרמב"ם בפרק ג' כתב שאם נחלש המשלח מותר לו לאכול. ועיין תפארת ישראל בועז אות ב שדן איך מצות שילוחו דוחה איסור אכילה. [וראה בספר המפתח שדנו בזה כמה אחרונים].

164. על פי הרע"ב. וכן נראה כוונת רש"י.

ורש"י הוסיף "והיא לא תלבין לחצאים עד שתגמר מלאכת כולה". וכוונתו, שלא יתכן שחצי הלשון שבסלע תלבין לפני שיקשור את החצי השני בראש השעיר, שאילו היה כדבר הזה לא היתה התקנה מועילה, כי יתכן שהלשון תלבין לפני שיעסוק בשעיר. וישכח לקיים את מצותו.

165. כדי שלא לעצב את העם. רבנו אליקים.

166. והיו מתרפין ידיהן. רבנו אליקים.

והציו בין קרניו [ולא היו קושרים אותו על פתח האולם].

אמר רבי נחום בר פפא משום רבי אלעזר הקפר: בראשונה היו קושרין לשון של זהורית על פתח האולם מבפנים, וכיון שהגיע שעיר למדבר היה מלבין, וידעו שנעשית מצותו.

שנאמר [ישעיה יא]: "אם יהיו חטאיכם כשנים [כצמר אדום] כשלג ילבינו".

שנינו במשנה: לא היה השעיר מוגיע למחצית ההר עד שנעשה אברים אברים.

איבעיא להו נשאלה שאלה לבני הישיבה:

אותן אברים, מה הן בהנאה האם מותר להנות מהם?

ונחלקו בזה רב ושמואל — חד אמר: מותרין, וחד אמר: אסורין.

ומבארין את טעמיהם:

טז-ב מאן דאמר מותרין בהנאה, טעמו, משום דכתיב [ויקרא טז, כב]: "ושלח את השעיר במדבר". ומקרא זה מיותר, (167) ובא ללמדנו שיהיה השעיר הפקר כמדבר. [שמותר לעשות בו כל מה שרוצים].

ומאן דאמר אסורין בהנאה, טעמו משום דכתיב [שם]: "ונשא השעיר עליו את כל עונתם אל ארץ גזרה" וגזירה היא מלשון החמרה ואיסור, ללמדנו שאבריו אסורים בהנאה.

ומקשינן: ומאן דאמר שהאברים אסורין בהנאה, לדבריו קשה: האי "ושלח את השעיר במדבר" מאי עביד ליה — מה דרש ממקרא זה שהוא מיותר?

ומתצינן: מבעי ליה — צריך את הפסוק כדי ללמוד ממנו דרשא אחרת לכדתניא בברייתא:

שלש פעמים הוזכר במקרא ששלחו את השעיר למדבר: א. "והשעיר אשר עלה עליו הגורל לעזאזל יעמד חי... לשלח אותו לעזאזל המדברה" [פסוק י]. ב. "ושלח ביד איש עתי המדברה" [פסוק כא]. ג. "ושלח את השעיר במדבר" [פסוק כב].

שלא תאמר שדין שעיר המשתלח נוהג באוהל מועד [שהוזכר בפרשה] בלבד, בא הכתוב לרבות שנוהג גם בנוב וגבעון, בשילה, ובבית עולמים [בית המקדש שבירושלים].

ומקשינן: ואידך — מאן דאמר שאברי השעיר מותרים בהנאה, לדבריו קשה: האי "גזירה" שהוזכרה בפסוק ["אל ארץ גזרה"] מאי עביד ליה — מה דרש ממקרא זה?

ומתצינן: מבעי ליה — צריך את הפסוק כדי ללמוד ממנו דרשא אחרת לכדתניא בברייתא:

"גזירה" שנאמרה בפסוק מה היא?

אין "ארץ גזירה" אלא ארץ חתובה, מכאן שצריך לשלח את השעיר לצוק חתוך ותלול, ולא משופע.